

COSME DAMIAN CHURRUCA JAUNAREN**OROITZARI.**

Churrukaren oroitza beti bizi dedin
Ibar oetan egin dezagun alegin.

Eguzkia sartu da osgorri tartean,¹
Odeitzarrak pillaka daude zerupear,
Turmoiak isiltzen ez dira goi beltzean;
Chimistargiak zik-zak onen bitartean
Ez dirade gelditzen istante batean.

Urakan² aundi batek ditu ateratzen
Suaitzik aundienak sustraitik or ta emen:
Ichaso genasian zer dan gertatutzen
Bere orru gogorrek dute adierazten,
Banaka ikusten da orrela aserratzen.

Milla ichas-egazti egal churi-beltzak,
Urzelaiak ainbeste poztzen zituztenak,
Igesi legorrera datozkigu danak,
Arestian pizkorrek, orain motel ta aulak,
Makalduak daukazki tristura ta penak.

Ichasora begira daude izutuak
Otzikarak jorikan, lumak arrotuak:
¡Zerengatikan daude, chori gisajuak,
Sekula ez eta gaur, orren mututuak?
¡Ah! uste det aserre dirala zeruak!

¡Ara!... ontzi batzuek jira eta bira,
Besteak inondikan mugitzen ez dira
Egal gabeko chori batzuen gisara;
Uzte det dijoala ura ondatzera,
Au ezin bogarikan³ arroka tartera.

(1) Kolore askotako odei tartean.

(2) Euskal-itza, erdarak beretzat artua.

(3) Euskal-itza.

¿Nola ote dezaket nai bezela jakin
 Zer ote dan irago ontzi oriekin?
 ¡Orra! itsas-ertzetan jendea arraunakin,
 Noan lagundutzero dezakedanakin
 Ez da ta gauza onik gertatutzen berdin.

¡Ai gaitz gogorrek dira noskiro irago!
 Ontzidi aundiren bat galdu dala nago;
 Arroketan chetua ontzi bat an dago,
 Boia¹ batzuen gisa besteak arago,
 Zenbat urbillago ta zorigaitz geiago.

Amaika amaren ume, emen datza ilik!
 Au ikusi ta gero, esan ote danik
 Biotza urratuko etzaion gizonik!...
 Negar malko tristeak ezin gelditurik
 Galai bat zispiratzen dago eseririk!

—¡O gure aita aundia! ¡O gure Churruka!
 Zerura begiraka, asi da ojuka:
 Arrazoi zenduela inork eziñ uka:
 ¿Aski da esatea, bira ta burruka,
 Bakoitzak alegiña egitea dauka?

¿Ez genduen guziok bear alkar artu?
 Planik gabe ¿zertako aingurak alchatu,
 Lendanik jakin gabe nola burrukatu?
 Ez dezaket nik beintzat inondik somatu
 Zergatikan gaituzten lagunak lajatu!—

Eziñ asperturikan urera begira
 Gazte azkar ark zion:—¡ausen da tristura!
 Atzo zerbait bagin, gaur ezer ez gera,
 Mundu ontako gauzak orrelasen dira,
 Batzuetan goiera bestetan bekoera!—

Burutik oñetara dena zauritua,
 Pena eta nekeak biziro auldua,
 Ill zan gazte galaia, onesdamutua,²
 Itz oek esanaz:—¡ai nere Jaungoikua!
 Konta Euskal-errian guri gertatua!..—

(1) Au ere euskal-itx garbia.

(2) Biotzez damutua edo kontrizioz.

Ez nuke nai gaizkirik iñorentzat esan,
 Baña kondairak dio zenbat pasartetan,
 Españolak bakarrik zirala burrukan
 Finister eta beste asko jazarretan:
 ¡Auzkalo¹ lagunaren asmoak zer ziran.

Zenbat gora beraren ondoren prantsesak
 Batzarrera zituen bildu españolak.
 Zorrotzak izan ziran oen mintzoerak
 Alperrik ziralako beren egiñalak
 Ezpaziran obeki portatzen² lagunak.

Finistergo kalteak ondo zuzentzea
 Iruditu zitzaizen zala askoz ohea:
*Uriberrí*³ jauna zan nagusi ordea,
 Eta nai zuena zan burrukan astea
 Deitu ziotelako biotzik gabea.⁴

Grabina, Baldes, Butron, Alaba, Elkano,
 Zisneros, Apodaka, Alzedo, Galiano,
 Moiuua, Ore, Falkon, Iriarte, Castaño,
 Zuen oroitza ez da juango egundaño,
 Gizajende artatik azkenekoraño!

Zuen azaña⁵ aundiak Trafalgarko gudan
 Eziñ konta litezke nolakoak ziran:
 Kalmarik aundiena suaren erdian,
 Kuraia ta urruña bular piztuetan,
 Bildurtasuna zer zan zekienik etzan.

¿Uste du bada iñork, zirala izutzen
 Iru edo lau ontzik ingurutu arren?
 Ez: illak ill sekula etziran gelditzen
 Ezker eskubi sua etsaiai egiten:
 Onrea galdu baña ill naiago zuten....

(1) Nork daki.

(2) Akintzen.

(3) *Villeneuve* zan ontzidi bien buru.

(4) Napoleonek deitu zion kobardea eta traidorea lagundutzen etzizkielako españolai itsas-jazarretan.

(5) Euskal-itza.

Ikusiko zenduten arranoa noski
 Ekaitz aundi batean egaatzen egoki?
 Bada, arenchen antza zuen egiazki
 Gure CHURRUKA aundiak, ezpanago gaizki:
 Esango didazute nor zan ura aurki.

Jakindu zuenean agintzaren berri,
 Esan zion abian bere anaiari:
 —Iskribatu echera, diotenez, sarri,
 Ekin bear diogu jazar gogorrari
 Agur egin betiko mundu guziari.

Biok berdiñ izango gerade, anaia:
 Lertu eraziko det gurekin ontzia
 Etsaiak irahazten badigu auzia;
 Ondo serbitutzeko Errege ta erria,
 Modu onetan degu emango bizia.—

Eskutitz baten bidez, egun artan bertan
 Adiskide on bati esan ziona zan:
 Aditutzen badezu jazarre onetan
 Nere ontzia dala etsaien mendean,
 Illa dala CHURRUKA, dezakezu esan.

Orruaka urruñaz, leoiaren gisa,
 Irten ziran Kadiztik ariñ eta aisa:
 Jakiñ arren izango zala jazar gaitza,
 Zuelako etsaiak guzizko indartsa,
 Etzan izpirik ostu Cosmeren biotza.

Gurutzea zuela berekin pechuan;
 Eche, erri, lege zar, mendiak buruan,
 Sua biotzean ta burnia eskuan,
 Garailari ezpazan ill naia goguan,
 ¿Zeñek geldi erazi bidean orduan?

Uriberri jaunaren buruzbide charrak
 Aen artean sortu zituen naspillak
 Ziran ainbestekoak, non Nelson azkarrak
 Bi pillatan pararik bere ontzitzarrak
 Erdibitu zituen español indarrak.

Baña, alperrik zion ezjakintasunak
 Etsaiari eskeñi gure ontzi danak:
 —¡Biba España! eta su egin mutillak,—
 Esanaz, asi ziran piztutzen sutunpak
 Eta porrokatutzen ingeles oritziak.

Cherkoan artu zuten sei ontzitzarrekin
 Bakarrik gataskatu zuen erruakin:
 Inpernuzko ao aek arrabiarekin,
 Zatitu arren mastak bala larriakin
 CHURRUKA jauna beti kalma aundi batekin.

Kapitana erortzen bada eritua¹
 Lasterka aren tokian jartzera dijua:
 Isildutzen bazuen sutunpak soñua,
 Ber bera lenbiziko ematera sua,
 Jende guzia zeukan oso alaitua.

Bala eta metralla, labañ eta aizkorak
 Erazitzen zituzten odolezko baltsak²
 Lagunik oberenan azkeneko gudak³
 Etsai indartsuaren oju ta erronkak,
 Biotz aundi arentzat ziran ezerezak.

Zuloz betea doa ontzia ondora,
 Ito bai, baña nai ez etsaien mendera:
 Erdiak bedeik illak, eriak gañera,
 Ala ere CHURRUKAK—¡mutillak aurrera!
 Guziok ill orduan geldituko gera.—

Ingeles arro aek lotsatuak zeuden
 Gizon ari begira etzala estutzen,
 Adi bazan bezela eurekin jostatzen:
 ¿Nor atrebitu, bada, albora urbiltzen,
 Ezpazuen burnizko ekaitzak izutzen?

Baña jai! miñ miñean guda zegoela,
 Ona non datorkion sutunparen bala;
 Pikatzen dio anka, jango iskanbilla,
 Chorrocka ikustean isurtzen odola
 Ez da ezer—dio—su egin dezatela...

(1) Euskal-itza, erdara ta latiñak berentzat artua, aita Larramendik dionez.

(2) Euskal-itza.

(3) Agonia.

Bere biotz nobleak engañatu zuan,
 Umantaren bizia aitutzen zijuan:
 Lagunik maiterenak deiturik orduan,
 Urbildu zitzazkion bere inguruan,
 Azken itz eder aek artzeko goguan.

Anima aundi ark dio:—nere jende ernea
 Josi bandera, ez det, ez, nai jachitzea,
 Aliketa eman arte azken-asnasea:
 ¡Agur betiko nere ontzicho maitea!
 Ni ill arte bederik onda etzaitea!...—

Bandera jachi eta sua zan gelditu
 Eman zionean ark Jainkoari kontu:
 Ingeles kapitanak guziro kontentu,
 Zen baña zeñ lenago ziran danak sartu,
 Galdetuaz:—¿zeñ ontzik zaituzte garaitu?—

Falkon azkarrak ona zer eranzun zien :
 —Sei ontzik bat batean eraso ziguten,
 Ala ere noskiro naiko lana zuten;
 Bat besterik aurrean izan ezpazuen
*San Juan*¹ sekula ere euspetuko² etzen.—

Zituen tresna danak bazioten chetu;
 Egiñal guzirekin ezin gobernatu
 Zutelako galbairen gisara zulatu;
 Eziñ bazitekean iñola garaitu,
 ¿Zertarako geiago jazarra luzatu?

Baña, burruka gogor aren ondorean
 Beren machura³ aundiak ezagututzean,
 Nelson, beste gorputzill askoren tartean
 Etzana zegoela jakin zutenean,
 Aen poza biurtu zan ezerezean...

Ontzi urase zuten bakar bakarrikan,
 Jibaltargo uretan, onda ez baiean:
 Baña ¿nola zeukaten? begirun aundian,
 Urrez iskribaturik era egokian
 CHURRUKAREN izena ontzi-lotegian.

(1) Churrukaren ontziak zuen izena *San Juan Nepomuceno*.

(2) Errendituko.

(3) Aberiak, kalteak.

Ontzi artanche zetzan umanta illotzik:
 Etsaiak zioten —¡ai! balego bizirik!—
 Aen samintasunak etzuten neurririk,
 Munduan etzalako gizon bat bakarrik,
 Pakean eta gerran. aren parekorik.

Lantuz dago geroztik beti bere erria,
 Ill arren doatsuki¹ aĩñ ume argia:
 Eziñ pozkidaturik dierri guzia,
 Orobat ere Europa ta Mundu-berria,
 Guziak senti zuten aren ill berria.

Etzan iturri garbi, ibai ugaririk,
 Erri ospatsu eta aundi ta chikirik
 Aren eriotz goizak mindu etzuenik;
 Ez ta ere ichaso eta lur-bazterrik
 Luzaro doakabe egongo etzanik.

¡Ichas-egazti polit arren kuratiak!
 Zuen ikasgabeko otsezti guziak
 Ziruriten orduan osoro antsiak:
 Errechinol, enara ta beste choriak!
 Zuen kantuak ere chit negargarriak.

Zergatikan arkitu ziran mututuak
 Euskal-erri guziko tuntun ta chistuak?
 ¿Zergatik iñor gabe pillota jokuak?
 ¡Ai! aditu ziraden ill-eskill soñuak,²
 Zeñak eleizan zeuzkan guziak bilduak.

Negarrez zeuden bere etsai aundienak,
 Arriturik begira burutsikan danak:
 Kosta zazkigu—zioten—gure garaipenak,
 Baña CHURRUKARENTZAT onra ta omenak
 Negar egiten zuten gizon jakintsuak.

Negar Ferrol ta Cadiz; ta beste tokitan
 Ziran zelatategi³ eta eskoletan,
 Etzuelako izan berdiñik gaztetan,
 Ala liburuetan non ichas-lanetan;
 Prestu eta noblea toki guzietan.

(1) Gloriakiro.

(2) Norbaiten ill-berria ematen duen kanpai soñua,

(3) Observatorio.

¡O zu, biotz aundiko Churruka maitea,
 Motrikoko errian jaiotako umea!
 ¡O parerik gabeko itsastar ernea!
 Esanezkisunezko pozkidaz betea,
 Zeru eder orretan acheden zaitea!

CLAUDIO OTAEGUI.

CANTOS POPULARES DE LA EUSKAL-ERRIA.

La siguiente canción, de autor anónimo, muy popular así en Goyeri como en una parte de Bizcaya y la montaña de Nabarra, se halla acomodada á la música de otra canción, no menos popular, con letra castellana, que comienza: *a...a...a... El vino de Navarra... el que tiene lo bebe...*

ARDO CANTÁ.

Ardan gorri naparra
 Ez edan neurri gabe
 Ibilli, arren, polliki
 Orain pensatu ez gero
 Utsegiñac zuzendu.

aaa

Ardan gorri naparra
 Neurritz dala su-garra
 Geyegian da charra
 Ardan gorri naparra.

eee

Ez eran neurri gabe
 ¿Nola izan zeure jabe
 Urdalla egiñic labe?
 Ez eran neurri gabe.

iii

Ibilli arren polliki
 Naiz andi ta naiz chiki,
 Begiac ondo iriki,
 Ibilli, arren, polliki.

ooo

Orain pensatu, ez gero,
 Geiegi ez jarri bero,
 Gizon zeran ezkeru
 Orain pensatu ez gero.

uuu

Utsegiñac zuzendu
 Jaincoaz gogoratu
 Alkar ondo maitatu,
 Utsegiñac zuzendu.